

בשליחות לארץ-אויב

אריה לופי (ריקו לופסקו) — חבר קיבוץ שריד. היה בין הסתנדבים לשליחות הצעירים בימי מלחמת העולם השנייה. לאחר השחיות רבות, הוצנח על אדמת רומניה יחד עם חברו לשליחות — יצחק מקרסקו ז"ל. שניהם נפלו בשבי האויב אולם עבור זמן מה יצאה רומניה ממעגל המלחמה וריקו המשיך, יחד עם חברי המשלחת החלוצית האחרים, בשליחותו, וסיתף פעולה עם אנשי המקום באירגון הישוב היהודי והכנתו לעלייה. בשלב שני, נשלח שוב ריקו לרומניה, ופעל בעיקר באירגון ההעברה והבריחה.

על שליחותו זו הוא מספר תלן :

...הדבר התחיל, לפי מיטב ידיעתי, מיד לאחר שהגיעו הידיעות הראשונות על ההשמדה. הידיעות הללו הגיעו לארץ במאוחר מאוד שכן, בשל תנאי המלחמה, לא היה כל קשר עם הגולה. בהתחלה לא העזו להאמין שאכן הדברים נכונים, אך כאשר הסתברו הידיעות כאמיתיות, התחילו לחפש דרכים על מנת לבוא לעזרת הגולה. תרעיקו הראשון היה להקים יחידות מאומנות, פארטיזאניות, אשר בדרך כלשהי יגיעו לריכוזים היהודיים בגולה פולין, בצ'כיה, רומניה, יוגוסלביה ויוון. וינסו לארגן הגנה עצמית ולתתנגד להשמדה ואת הצעירים לשלוח אל הפארטיזאנים. רעיון זה התגבש בערך בשנת 1942. טכנולוגיה, לידיעתי הגיע הדבר בסתיו 1942. שימשתי או כמפקד מחלקה בפלוגה ב' של הפלמ"ח, אשר התרכזת באילון ומפקד הפלוגה היה מאיר קה דודזון. פעם אחת נקראתי אל המפקדה בחיפה וסופר לי שם על העניין והוטל עלי לארגן את המחלקה שנועדה לצאת לרומניה, הכוונה היתה להוציא לכל ארץ — מחלקה בהרכב של 25-30 איש, לפי היכולת והצורך, עלי הוטל להכין רשימת אנשים, להיפגש איתם, לראיין אותם וכמובן שהמועדים הראשונים לתפקיד נועדו להיות בעיקר מבין חברי הפלמ"ח. התחלתי איפוא, לנסוע ולבקר בפלוגות הפלמ"ח שהיו מזורזות בכל הארץ, לחפש אנשים ממוצא רומני, שבאו בחשבון למטרת זו, ולבחור מהוכחם את המתאימים ביותר. וכמו כן לרכז חומר סודי על רומניה.

כידוע, באו מוסדות הישוב והמוסדות היהודית במגע בעניין זה עם שלטונות הצבא הבריטי, והציעו להם את עזרתם. היה ברור לנו כי הבריטים אינם מעוניינים במיוחד בהצלת יהודים ועל כן חיה צורך להת להם משהו בתמורה. להלכה, אמנם צריך היה להיות להם עניין בעצם הדבר, שיהיה יהודי מוקדי התנגדות ויגרמו צרות לגרמנים, אך הם הורקו לסיוע במישרין, והמדובר בפעולות ביון (ז"א — העברת ידיעות מהארצות הכבושות אל מרכזי הצבא הבריטי). מאוחר יותר העניין התפתח ונחוץ היה לכלול בעזרת זו גם הברחת שבויים אמריקניים ובריטיים מהארצות הנכבשות והעברתם לארצות נאאוטאליות, או לארצות שבהם היו קיימים ריכוזי פארטיזאנים כמו יוגוסלביה, שממנה ניתן היה להעבירם הלאה.

עמדנו בקשר במישרין עם מפקדת הפלמ"ח, עם יצחק שדה, עמו נפגשנו בראשונה אחריו נפגשנו עם ראובן זאסלני (שילוח) ועם משה שרת. בעניין המעשי, בלומר:

בשליחות לארץ אויב

ריכוז האנשים. נפגשתי לעתים קרובות עם משה דיין שהיה אז אחד מאלה שעסק בכך. מטעם הקיבוץ הארצי טיפלו בגיוס אנשים למיבצע זה אברהם ליפסקר ואדם ראנד.

נוסף ליחידות הפלמ"ח, ביקרתי גם בקיבוצים וחיפשתי שם אנשים המוכנים להתנדב לפעולה זו. אחרי שהצלחנו לרכז את רשימות המתנדבים, התברר לנו שהבריטים אינם שטים לעניין זה, והם מנסים לצמצם את הפעולה הזאת כמה שאפשר. בסופו של דבר, יצאו רק בודדים לכל אחת מאותן ארצות, ובסה"כ 32 מתנדבים. (בשעה שרק לרומניה היו כ־40 מצעדים).

הוזמנו לפגישה עם קצינים בריטיים והללו בחרו רק מספר מצומצם של אנשים מתוך הרשימות. ואנחנו עוד השלינו עצמנו וקיוונו כי הללו הם בינתיים הראשונים ועוד יבואו רבים בעקבותיהם. גם אלה שנבקעו יצאו טפין־טפין, וגם אלה לאחר לחץ ופעולות שיכנוע רבות.

התכנות החלו בתחילת שנת 1943. הראשונים שנעזרו (קודם כל לרומניה), יצאו באוגוסט 1943. היו אלה לייבה גוקובסקי (יהודה אחישר) מיגור, ואריה פייכמן מבית־אורן. הם צנחו במקום הלא־נכון, נתפסו ונלקחו בשבי. אחרי זה היתה הפסקה ארוכה והפעולה חודשה רק באביב 1944. ראוי לציין שגם אחרי שכל התחליכים הפורמאליים כבר נערכו והאנשים יצאו לאימונים, ועל אף שהיתה כבר הסכמה עקרונית בלונדון לפעולה זו, הערימו שלטונות הצבא במזרח התיכון קשיים על קשיים. באותו זמן התקשרה הסוכנות גם עם המפקדה האמריקנית בקהיר — להגיע אותה לפעולה משותפת. דהיינו: כיוון שרוב רובם של השבויים בארצות הכבושות, היו טייסים אמריקניים. היו האמריקנים מעוניינים בהצללת שבוייהם והעברתם למקום מבטחים ותחזרתם לצבא.

המחשבה הראשונה היתה — להעבירנו מתורכיה דרך הים השחור בצוללת... מ. באדר, שנמצא אז בתורכיה מטעם הסוכנות, כבר הכין עבורנו מקומות איסון בתורכיה. הרעיון הוכח כבלתי כצאאותי ואז צץ רעיון ההצנחה. האנשים קיבלו אימון בצניחה (בשדה התעופה ברמת־דוד ואח"כ בקהיר), את האימון המיועד בקשר, חבלת, זיהוי נשק וצידוד גרמני ודברים נוספים שנדרשו לשם פעולות מדיעין: שיטות עבודה, צופנים, דיו סמריה וכו'. האימון היה יסודי וניתן לנו צ"י אנשי האינטליגנציה הבריטי, אך לימדה הקשר נעשה צ"י ארצי־ישראלים שבאו משורות ההגנה ופעלו בשורות הצבא הבריטי.

זמן רב, רב מדי, ישבנו בקהיר ובחוסר סבלנות. טענת הבריטים היתה שסיבת תעיוכ הוא ניתוק הקשר עם רומניה ושאינן כל טעם לחזור לשלוח אנשים אשר בודדאי שוב יפלו בשבי. ואמנם, אפשרות כזאת נלקחה בחשבון בתוך תוכנית אימונינו, אשר חלק מהם קשור היה בנושא ההתנהגות בשבי. כזה היה גם הצידוד שלקחנו עמנו, שגם הוא נועד בחלקו לאפשרות של נפילה בשבי. בביטנת הכנדים היו תפורות מסות ועירות, משורים במישים, מצפנים מוסתרים בתוך הכפתורים ועוד, וכל זה בכמויות גדולות. היתה לנו חרגשה שהבריטים מנסים לסחוב את העניין ואין בסיס ממשי לטענתם, אם כי הקשר עם רומניה באמת היה מנותק, אולם אנו טענו שהננו מוכנים לצאת לצניחה עיוורת ובכל התנאים כי הזמן דחוק... בסופו של דבר נקבע המועד להצנחה השנית. לאחר שהאמריקנים גילו נכונות גדולה יותר לעניין, ואז יצא לרומניה הצמד השני — אני וחברי יצחק מקרסקו.

הצניחה

יצאנו עפ"י "שיטה ציורית" כלומר מבלי שייקבע מראש מקום מיפגש עם אנשי המקום ומבלי שימתינו לנו. אנו סימננו לעצמנו יעד מסוים. לפי הידיעות ששאבנו מפי הפליטים שהגיעו מרומניה, יצאנו טקחיר לאיטליה, המתנו ללילה מתאים ובליל ה'2 בפאי 1944 הוצגנו לרומניה. הית עלינו לצנוח בקירבת העיר קראיובה. להתקדם הצירה ברגל ולהגיע אל ביתו של איש-תנועה צייתי, להחליף אצלו את בגדינו ומשם להגיע לבוקארסט ולהתחיל בפעולה.

צנחנו פחות או יותר במקום שנקבע מראש. אני ראשון, אחרי הציד והאחרון חברי מקרסקו. הגענו בשלום ארצה. אני צנחתי ממש על שפת נחל אשר נראה היה לפי גדלו כים. חברי צנח על עץ, נתפס בין ענפיו אך הצליח להשתחרר. מצאנו את הציד ואז התחזר לנו כי המקום מכוסה בוך צמוק (הנחל עבר על גדותיו) ואנו שקענו בו עד לברכיים. הציד שלנו כלל שק גדול מרוסד היסב ובתוכו מצבר של מכותית, סקלס ומשדר. הוא היה כבר מאוד וקשה היה לשאתו בכוץ. מלבד זאת, היה עלינו להיפטר מהמצנחים. קיפלטנו מצנח אחד, כרכנו אותו באבן כבידה והיטלנוהו אל תוך הנחל. את הציד גררנו עוד כיברת דרך ואחר כך חפרנו בור ובו קברנו (וכפי שהתברר אחר-כך, בצורה לא מוצלחת ביותר) את המצנח השני ואת הציד, קבענו לעצמנו סימנים המשכנו ללכת על פי המצפן בכיוון הנכון. בנתיים החל חיום להאיר ואנו נכנסנו לתוך חורשה. התברר לנו כי אותו נחל, שהיה עלינו לחצותו כדי להגיע העירה, הפך ממש לים. מאחר ושכרע ימים ירדו גשמים עזים והוא עלה על גדותיו, ואילו עלינו מיטל היה לעוברו כדי להגיע אל העיר שהיתה מעברו השני, לעבור על גשר אסוד היה אפילו לעלות על הדעת. כי הגשרים היו שמורים היסב בזמן מלחמה. ירד הלילה רשוב המשכנו ללכת באותו כיוון. הלכנו כל הלילה. היה עמנו מזון מרוכז (שוקולד, חלב מרוכז ועוד) ומים שתינו מהשלוליות שברדך. שהיינו שמים בהם גלולות מיוחדות כדי להמית את החיידקים שבהם. היינו מפלאים סים בתוך כוסיית של גומי, נתנו בהם מהגלולות הללו, ולאחר ששקע הבוך ראיוס היו הטים לשתייה. רעב לא חשנו במיוחד.

שוב הגיע יום ואנו הסתתרנו בחורשה ובלילה השלישי המשכנו ללכת. עלינו על דרך, כי אי אפשר היה להמשיך ללכת בבוך חנה שמענו: "עצורו" ועד מהרה הוקפנו בחיילים. הסתבר כי עלינו על מחסן תת-קרקעי של דלק שהיה שמור היסב, וכך נתפסנו. זה היה כבר בתוך הכפר. מסביבנו התקהלו אנשי הכפר, חיילים ועוד. עשינו עצמנו כלא מבינים דבר, וטרם החלטנו באותו רגע אם להעמיד פנים כאנגלים או כגרמנים והשלינו את עצמנו שהם עוד עשויים לחשוב אותנו כאנשי צבא גרמנים ולהרפת מאתנו. בא מורה מהכפר, אשר ידע צרפתית, בינתיים הוציקו קצין ועוד חיילים והמשפט הראשון שאמר הקצין לחייליו היה: "למה הבאתם אותם? היתם צריכים לירות בהם בו בטקס?" ניתן לתאר את גודל שמחתנו לשמע הדברים הללו. אך סמכנו על כך שדבים מדי היו האנשים שראתנו, שכבר דיברנו עם המורה ועם הכומר של הכפר, שמע שאותו קצין "איחר את הרכבת" ואין לו עתה כל ברירה אלא לקחתנו בשבי.

הקצין כבל את ידינו בשרשרת. אני מחיתי על כך בשם אמנת ג'נבה האוסרת כבילת שבויי-מלחמה, אך הדבר לא עשה עליו כל רושם. הובלנו אל תחנת המשטרה שבכפר ושם הוסיף הקצין תחבורה מקראיובה. שהינו שם עד הבוקר. למחרת, לקחו אותנו

לקראיובה הובאנו למיפקדה ולרוב הפתעתנו. מצאנו שם את השק עם הציד והמצנח. הם לקחו מאיתנו את כל חפצינו וצרכי רשימה ואח"כ התברר שחסר שערך-חיד שלי. מחיתי על כך והקצין התעלם מזה...

בפינו היה סיפור אותו הכינונו עוד קודם לכן: טסנו באווירון אשר ערך פעולה מסוימת מעל ליוגוסלביה (אמנם נסך הדבר, האווירון שלנו פיזר כרוזים מעל יוגוסלביה) והפציץ אותה. ואז חל בו קילקול ונאלצנו לצנות. הם שאלונו היכן יתר חברינו, ואנו טענו שקיבלנו פקודה לצנוח וצנתנו מבלי דעת מה נורל יתר האנשים. אחד הקצינים אמר: "בטח האנגלים רצו להפטר מכך על כי יהודים אתם ואילו לאדירון לא קרת דבר". זה שאנו יהודים, היה ברור ולא ניסינו להתכחש. אררבה: אמרנו להם שאנו יהודים מקאנדה ושתינו תקופת מה בארץ-ישראל ובמצרים. היינו לבושים מדים ומעליהם מעילי גשם, כאלה המקובלים בצבא הבריטי, ללא סימני דרגות, ספק צבאיים. ספק אזרחיים. בחיפושם שנצרכו על גופנו לא נמצא דבר, נשק לא לקחנו איתנו במחכוון... האנגלים התנגדו לכך ואכן, הם צדקה. ואילו הדברים החשודים באמת היו חבויים היטב והם לא הצליחו לגלותם. נוסף על כך היה לנו כסף שהיה מוטמן בעקבי נעלינו, במטבעות זהב וכן היו לנו טבעות, אולרי זהב וכיו"ב.

הגיע קצין מבוקארשט ואיתו נהג. הוא דבר צרפתי, אנו היינו כאמור, אנגלים מקאנדה. המדברים צרפתי, הובאנו לבוקארשט והוכנסנו לבית בודד, בו השאירו את שנינו יחד בומים הראשונים, וזו היתה שגיאתם. משום שיכולנו בינתיים לתאם את סיפורנו.

בבית בו נמצאנו, קיבלנו טיפול לא רע פרט לכך שלא יכולנו להתרחק, את האוכל הביאו לנו מהמסעדה שבקירבת מקום. החלונות היו מוגפים. כעבור ימים מספר התיידדנו עם השומרים והיינו יוצאים לחצר, אך את המקום בו נמצאנו לא הצלחנו לזהות, גם אחר כך לאחר שיצאנו לחופשי.

התיילים הרומנים שיחקו שש"ב ואני הצטרפתי אליהם. הם השתוממו מניין אני יודע משחק רומני מובהק זה. הסברתי להם כי הוא מקובל במזרח התיכון ולמדנו אותו בחיותנו בקהיר.

מדי יום היו באים חוקרים על מנת לחקור אותנו. אני חייב לציין שהם חשו שמשהו מה לא בסדר. ברגע מסוים אפילו חשדו בנו, כי רומנים אנו וניסו בכל מיני דרכים לזהות זאת. אך לשוא. פעם, בלילה, העירני אחד החוקרים משנתי ושאלני משהו ברומנית. למולי, שנתי קלה וכשמעירים אותי מיד אני עירני לגמרי, כך שעשיתי עצמי שאני מבין דבר. אני משתומם: 90 יום נמצאנו בחקירות ולא נתברר לי למה חקרו כל כך הרבה. בפרט שאנו נדבקנו לסיפורנו וממנו לא זזנו, ולא מסרנו להם דבר פרט לשמותינו ודרגותינו. החקירה התנהלה ע"י צוות חוקרים רומנים אשר לא הטיבו לשלוט כ"כ בשפה הצרפתית. וכמותם גם אנחנו. בדרך-כלל התנהנו עמנו בהגינות. פרט לכמה פעמים בהם השתמשו באיומים. היו גם מקרים פיקאנטיים כמו הטקרה דלהלן: באחת החקירות איים עלינו החוקר שאם לא נספר לו את האמת, יוציאנו להורג למחרת היום. משכתי בכתיפי וחזרתי על סיפורי. הקצין השני אמר לחוקר ברומנית: "שמע, עזוב את האיומים האלה, לפניך לא יהודים רומנים הנבחרים מפניך. הללו יהודים שהיו בפלשתינה ושם לחמו נגד הערבים. הם אינם מפחדים משום דבר. חבל על הונך" דבר זה שיכנע אותי שמצבנו לא כ"כ רע.

הם ניסו גם בטוב, והאחד מהם אמר לנו: „אנחנו לא גרמנים, לא הרגנו יהודים ואפילו נתנו להם לצאת מרוסניה כשרצו, ולנסוע באוניות לארץ ישראל“. השני חסיד ברוסנית: „ואחר־כך הטבענו להם את האוניות“. היה זה רמז ל„מטרומה“ או ל„מפ“ קרה“ שטבעו בים השחור, אז עוד טרם ידענו על כך דבר.

באותו בית החזיקו אותנו כ-20 יום. אחרי זה, קרה מה שקרה ולקחו אותנו לסחנה שבויים בריטים ואמריקנים. הכניסונו לאולם הכללי והספקנו כבר לבוא במגע עם השבויים ועם מפקד הסחנה. דבר זה הביא לנו הקלה רבה משום שככל שרבו האנשים שידעו עלינו — כן היה מצבנו בטוח יותר, שלא יוכלו לנהוג בנו כבמרגלים ולהוציאנו להורג בחשאי. התאוננו בסני המפקד הבריטי של הסחנה, שטרם הוכאנו בפני איש הצלב האדום ושטרם גיתגה לנו אפשרות לכתוב הביתה וכו'.

שמחתנו היתה קצרה, משום שעוד באותו יום אחרי הצהריים התברר לנו שתוכנסו בטעות למחנה — ושוב לקחו אותנו והכניסונו לאיזה חדר בודד אך באותו מחנה שבויים עצמו. אולם המגע שיצרנו פעל את פעולתו, ובהתערבותו של המפקד הבריטי אצל הרומנים, הובא אלינו איש הצלב האדום, הוא נתן לנו גלויות דואר, אנחנו כתבנו ושלחנו אותן ל„משפחות“ שלנו בקהיר, וזכרנו שהיתה לי כתובת בקהיר, שם גרה אחותי בביכול, והיה לנו צופן לפיו ניתן היה להודיע על מקום הימצאנו ואמנם הגלויות הגיעו לתעודתן.

בחדר שאליו הובאנו, היתה גם אמבטיה ובפעם הראשונה מזה 21 יום, יכולנו לעשות אמבטיה אמנם קרה, על המיטות היו גם סדינים, אם כי אפורים מרוב ליכלוך.

בעבור יומיים הובאנו לבית אחר ושם שוכן כל אחד מאיתנו בחדר לחוד, לא היו שם כל רהיטים ונאלצנו לישון על הרצפה. החקירות היומיות נמשכו, אנו מחינו על התנהגות זו לגבי שבויי מלחמה, אך דבר זה לא פעל את פעולתו.

בין החוקרים היה גם אחד שניסה להתיידד איתנו, מדי פעם היה בא לבדו ומעמיד פנים, כדורש טובתנו, אבל אנו, בטוחים יותר בעצמנו, ביחוד מאחר שהצלב האדום כבר ידע עלינו, לא נתפתינו לו.

שוב העבירונו לבית אחר, הפעם חדר מרוהט בקומת קרקע, משם יכולנו להשקיף על הבית ממל, כאן היו גם מיטות, שולחן וכסאות, וכנראה שבחדר זה, שוכנו לפנינו שבויים אחרים מסוגנו, משום שפעם, כאשר היטטנו בתוך האפר אשר בתנור, מצאנו גלולות נגד חיידקים שאותן מכניסים לתוך פי השתייה. בחדר היתה שבכת ברזל ודלת רגילה, בתוך האפר מצאתי גם מסמר ועייתי ממנו מפתח גנבים וחייכתי להזדמנות... זו לא איחרה לבוא, מדי פעם היתה העיר מופצצת, כולם היו בורחים ומשאירים אותנו לבדנו בחדר, ובאמת, באחד הלילות, כשניתן את האזעקה, ניגשתי אל הדלת והתלתי להתעסק במנעול. היות וההפצצה היתה בקירבה, עזבנו את הדלת והסתתרנו ב„מיקלס“ שלנו... מתחת לשולחן, פצצת אחת נפלה בבית הסמוך ודלת העץ שלנו נעקרה מהרף האוויר, בהפוגה ניסיתי שוב לפתוח את השבכה אך לא הצלחתי, כשחזרו השומרים וניסו לפתוח את השבכה, לא הצליחו גם הם, כי המנעול התקלקל.

מצב רוחי היה טוב יחסית, חרף התהפוכות הללו, אם כי חרה לי היטב שאיני יכול לבצע את שליחותי.

בשליחות לארץ אויב

הבית שממול נהרס כליל וזכורני, שלמחרת הביאו קבוצה של עובדי כפיה יהודים לשם פיגור ההריסות, ואז חשתי ביהררשאת את הטראגיות שבמצב ובחוסר יכולתי לעזור ליהודים אלה.

שוב העבירונו והפעם לקסרקטין, אשר את מקומו יכולתי לזהות. היה זה מול הארמנל של בוקארשט. גרנו בחדרים נפרדים בקומה השנייה. הפישפשים הסתערו עלינו באכזריות. כנראה שזמן רב לא טעמו דם אדם. פניתי אל הממונה עלינו וביקשתי נפט והוא מילא את בקשתי. אגב, אותו קצין ניסה לעזור לנו גם בדרכים אחרות שכן ראה בעליל כי המלחמה נגמרת לרעתם.

בתקופה זו היה נסיון לצרף גם גרמנים לחקירות. פישפשו ומצאו איוה גרמני שהציגונו כחוקר שבא כדי ללכת לקחת אותי לגרמניה אם לא אספר את האמת. אנו לא נבהלנו והסתבר שהגרמני הלו לא היה בעל חשיבות רבה.

שוב העבירונו והפעם לבית־הסוהר. היה זה כנראה בית־סוהר לאסירים פוליטיים. כאן ניסו. בפעם הראשונה, ללחוץ עלינו באמצעים פיזיים. לא קיבלנו אוכל ושתייה במשך יומיים. אחר כך נתנו לנו אוכל מלוח מאוד, ומים לא נתנו. יום יום לקחנו לחקירות. פעם אחת, בשעה שתפסני בקלקלתי שעה שהיכתי, אמר לי הקצין: „אתה מחייך! אבל מחר נוציאך להורג“

בבית־סוהר זה ישב האיש המרכזי של רשת הריגול הבריטי בבוקארשט. הוא היה איש בעל אמצעים וכסף רב. מה שאיפשר לו לקשור קשרים עם הסוהרים והביא גם לנו הקלה רבה. כי כעבור ימים אחדים. באחד הלילות. בא בלוויית הסוהר אל האנו ואמר: „אל תדאגו. אנו יודעים שאתם פה ונשתדל לעזור לכם“. ואמנם, כל לילה היה שולח לנו אוכל שהיה שונה לגמרי מזה שקיבלנו בבית־הסוהר. קיבלתי מטנו חוברת צרפתית. שקראתיה עשרים פעם טראשיתת ועד סופה. והייתי מסתיר אותה מתחת למזרון מפתח הסוהרים. בשעת ההפצצות היו מורידים את כל הכלואים ואת הסוהרים. אל המיקלטים. אך אותנו שנינו. היו משאירים בתאינו. והיו אלה הזמנים המשעשעים ביותר. בתא שלי היה צהור עם סורג. אשר פנה אל הפרוזדור ושם היה חלון שפנה אל הרחוב. נהגתי לטפס על הסורג ולהשקיף משם אל הנעשה ברחוב. רואה הייתי כיצד האנשים מתרועעים בבתלה. הכבאים באים וכו'. חשתי שמץ נקמה במראה עיניים זה שהיה חוזר עכשיו מדי יום ביומו.

כעבור 92 יום של חקירות. אשר כנראה נמאסו עליהם. העבירו אותנו רשמית למחנה שבויים. והפעם, נשמנו לרווחה כשראינו עצמנו עם יותר 400 השבויים. אמריקנים ואנגלים. 380 שבויים היו אמריקנים. כולם היו טייסים ואנשי צוות אווירונים. שהוטלו בזמן המלחמה וביניהם פחות משתי עשרות יהודים. המחנה נמצא בבית־ספר גדול בן קומותיים ובו חדרים מסודרים והחיים בו היו נוחים יחסית. נהנינו גם מחופש מוגבל. בתוך הכניין.

מסרנו לקולונל האנגלי — מפקד המחנה. על זהותנו ומטרת שליחותנו. כמובן שלא סיפרנו לו על מטרתנו השניה — היהודית. אני צורפתי למפקדת השבויים. לקחתי חלק בישיבותיהם וכן בישיבות משותפות עם הקולונל הרומני הממונה על המחנה. וזאת משתי סיבות: א) מפני שידעתי רומנית ויכולתי להבין את המדובר ביניהם. ב) משום שמתוך 400 הקצינים שבמחנה. וביניהם גם קצינים גבוהים, לא היה איש שידע שפה אחרת מלבד

אנגלית. (רק 18 ויהודים ידעו נוסף לאנגלית גם אידיש). הקולות הרומני ידע רק צרפתית. וכולם סמכו עלי שאישמש כמתורגמן.

שמחנו שלפחות ניתן יהיה לנו למלא את תפקידנו האחד, והתחלנו לברר את האפשרות למלט שבויים. התגבשה אצלנו תוכנית לחפור מנהרה. מהבית שלנו אל הכית שהיה במרחק של כ־50 מטר ממנו ואשר פונה צי הרומנים. ראשית, היה על אחד מאיתנו לצאת ולהשיג בגדים אורחיים, לחזור ולעזור לאחרים.

נכנסנו למרתף והתחלנו חפרים. נתעוררה בעייה: לאן לשפוך את האדמה החפורה. לאחר סיורים רבים הגענו למסקנה כי המקום היחיד המתאים הוא מתחת לבמטה. באולם ההצגות שבקומה השניה. היה צורך להיוותר מיתר השבויים שמא שתול ביניהם מרגל. נבחרו אנשים מהרומנים. בדרך כלל קצינים בעלי דרגות גבוהות. עליהם הוטל לבצע את התוכנית.

כדי שלא יישמע קול החפירה, התיישבה קבוצה של שבויים בחוף. ממול, התחלה לשיר במשך כל זמן החפירה. בעיית נוספת היוותה השגת הכלים. זו נפתרה קל יחסית. נמצאו שם אנשי שירות — שבויים סובייטים שחיו בתנאים קשים משלנו. בעזרת האמצעים שבידינו, רכשנו מהשבויים הרוסיים כלים לחפירה. אגב, הם עסקו בעשיית כל מיני כלים משברי מטוסים. אותם נתנו למכור, כמו: צנצנות, מחזיקי סיגריות וכו'. את הכלים היו מוכרים תמורת סיגריות.

את האדמה שחפרנו היינו שופכים אל תוך המכנסיים שנקשרו למטה. עם האדמה עלינו למעלה. היינו מתירים את המכנסיים ומבעד לפתח של סוכת הלחשן היינו שופכים את האדמה פנימה. אני יכול לתאר לעצמי את הפתעתם של אלה שבאו לכאן אחרי המלחמה וגילו את האדמה השפוכה מתחת לבמטה. בתוך המרתף חפרנו בור והתחלנו להתקדם. הגענו אל קיר בטון אשר לא הצלחנו לגרד ממנו יותר מכמה מילימטרים בכל יום. איני יודע אם היינו מצליחים לפרוץ אי פעם את הקיר הזה. אולם למזלנו, התקרבו הרוסים יותר ויותר, והרגשנו שהעסק הולך ונגמר.

ימים מספר לפני סיום המלחמה, כשעמדתי ליד החלון, ראיתי צובר ברחוב. את חברי מ. ב. (יצחק בן־אפרים). אף הוא צנחן. שנשלח אחרי וצנח בשלום בלי להתייחס. לאחר שעבר שם פעמים מספר, גילה אותנו ואנחנו כאן טיכסנו עצה כיצד לקשור בינינו קשר. אני בא להזכיר שמכתבים הביתה יכלנו לכתוב, והיה לנו צופן. אך ידיעותי כאנגלית היו בלתי מספקות ולא יכולתי לכתוב בחוששיות וגם להתאים את המלים לפי הצופן. טצאתי לי קצין אנגלי שקיבל ממני רשימה של אותיות, הנריתי לו למשל, שהמילת השלישית צריכה להתחיל באות פלונית והמילה השביעית באות אלומונית. הסברתי לו שזוהי שיטה של העברת ידיעות. אך לא גיליתי לו את תוכן הכתוב כי גם זה נכלל בצופן. הוא כתב את המכתב לפי בקשתי וכך העברתי ידיעות לתעודתן.

אני רוצה לציין כי האנגלים והאמריקנים הרגישו עצמם די נוח בשבי ומצבם לא העיק עליהם ביותר.

ביום בהיר אחד גילינו לפתע שהחיילים השומרים עלינו נעלמו ובחוף נאסף קהל. בתוך הקהל ראיתי גם את מנו והוא סיפר לי שהיתה הפיכה והוקמה ממשלה חדשה ששמה קץ למלחמה. כמו כן סיפר לנו שבינתיים צנח עוד צוות לפני ימים מספר וגם אנשינו נמצאים כבר בבוקרסט. בס"ה היו ברוסיה עכשיו 8 ארצישראלים ומהם ארבעה תופשיים:

בשליחות לארץ אויב

מגו, שייקה, ברוך קמין ודב ברגר. הארבעה שבשבוי: ליובה, אריה פייכמן, יצחק מקרסקו ואני. הוא הצליח להעביר אלי פתק עם כתובת שאליה עלי להגיע. בינתיים חזרו החיילים ופיזרו את הקהל. נוצר מצב ביניים של תהו ובהו, וכיוון שהיינו צבדו הגרמנים „קניין יקר“ חששנו שמא ינסו להעבירנו לגרמניה. רק אז נוכחתי לדעת עד כמה היו הקצינים הבריטיים האמריקניים אובדי עצות. בניגוד לנו, שוב התאספה המפקדה. ידענו שבאחד החדרים נאגר הנשק והציוד שנלקח מהמטוסים שהופלו. החדר היה נעול, הצענו לנעול את הנשק אך הקצינים אמרו: „אבל החדר נעול“ לא עלה כלל על דעתם לפרוץ את החדר. הלכתי ובעטתי בדלת וכך פרצתי אותה. נשלנו את הנשק, אמנם, אינני יודע כיצד היינו משתמשים בו ולמה. התחלנו בעריכת סידורים לבריחה בשעת הצורך. אמרתי לקולונל שיש לי האפשרות להסתלק מפה וליצור קשר. אפשר ולחברי בחוץ יש קשר ונוכל להודיע לבעלות הברית באיטליה מה המצב על מנת שיוכלו לעזור לנו. החלט שתקולונל האמריקני, הקולונל האנגלי ואנוכי נצא החוצה. לבשנו על מדינו מעילים אורחיים ויצאנו. היה זה ה־24 באוגוסט, יום חם ולוחם. בידנו חיתה מפה של בוקארשט והתברר לנו כי עלינו להגיע לקצה השני של העיר. חברי — יצחק מקרסקו יצא אף הוא לנמורת חייה.

הגרמנים לא קיבלו בקלות את עניין החפיכה וחללו להפציץ את העיר. שדה התעופה באניאסה שליד בוקארשט היה ברשותם, אך לא היו בידיהם די אווירנים, לכן עבדו בשיטת השרשרת: אווירון אחד היה מפציץ, שני חוזר ומצטייד וכן הלאה. ההפצצה נמשכה שלושה ימים ללא הפסק. טאחור יותר התלו לירות גם ברחובות, מתוך הבתים שהצליחו לתפוס, וכך ברחובות ריקים מאדם ומופצצים, בחום הלוחט צעדנו וחיששנו את הכתובת לפי המפה שבידינו, כשהתקרבו אל בית אחד גדול, פרצו מתוכו שני חיילים והכניסו אותנו פנימה אל המיקלט, לבל נחלך ברחוב.

היה זה מיקלט של בית החולים בעומק של 4 קומות. ירדנו למטה כך, כפי שהיינו לבושים, היה שם צפוף האנשים נדחסו כמו סרדינים. חששנו שמא נעורר את שנאתם, שהתבטאה לא אחת עקב ההפצצות של בעלות הברית. החלטנו על כן, לעלות חזרה ולעסוד על המדרגות. חלה הפוגה והאנשים החלו להגיע החוצה, אך שוב חדשה ההפצצה. פתאום הבחנתי שאשה אחת מסתכלת בנו ולוחשת משהו באוזני אחד החיילים. „הרגישו בגר“ אמרתי לחברי. החייל ניגש אלינו ודרש תעודות זהות. נמצאנו בדילמה קשה. האם עלינו להבין או לא, הסכנה חיתה כפולה. לא יכולנו להודות כאנגלים שמא ישובו הגרמנים. בסופו של דבר ענינו באנגלית, טענו ששחררנו ממחנה השבויים, שמחת האנשים חיתה גדולה, שהאנגלים כבר נמצאים פה.

בסופו של דבר יצאנו מהמיקלט והסתלקנו. הגענו אל הכתובת הרצויה רשם חיכו לנו כבר. לחברינו היה משדר והודענו לבעלות הברית לאיטליה על המצב ועל הפצצות הגרמנים. בעלות הברית שלחו מסצצים אשר הפציצו את שדה התעופה. הקולונל האנגלי וזה האמריקני, חזרו למחנה כי בשדר שלנו נאמר כי יגיעו מטוסים על מנת לחלץ את השבויים, ומאז נותק הקשר שלנו. הם טסו למחרת היום ואנוכי נשאיתי עם חברי. הם הצליחו לקיים מגע עם אנשי הקהילה ועם תחוגים הציוניים. דב ברגר * נשאר בתוך המשלחת העבאית תברונית ואף לי היה קשר עם משלחת זו. (שאלתי את הקצין האחראי, אם עלי

* דב הררי אח"כ קצין המברה ראשי בצה"ל, נספה באסון מעגן.

ללכת ולהוציא את המסדר שקברתי בשעת צניחתי והוא ענני: "הם וחלילה!" (יבן הרוסים היו כבר בתוך בוקארשט והוא פחד שמא ייתפרש הדבר שלא כהלכה). נשארתי בבוקרשט והתחלנו לארגן מחדש את תנועות הנוער שהנהגותיהם שוחררו מבתי־הסוהר, אך על אף כל שעבר עליהם, היו מוכנים לתירתם מחדש לפעולה ובכל הלת, כמה ימים מאוחר יותר, צנח גם אוריאל קאנר מרוחמה. (האנגלים נאחזו להצניחו שכן לא היה ידוע אם הגרמנים אינם עתידים לחזור). הוא צנח בשלום בטרנסילבאניה והצטרף אלינו. ובכוחות משותפים התחלנו לארגן מה שנראה לנו בדרך ביותר: הגנה עצמית.

התברר לנו כי הצנחנים שהצליחו להגיע אחרינו לא נתפסו, באו במגע עם ראשי היהדות ובעיקר עם מנהיגה — א.ל. ויסו ואף עם ההנהגה הקומוניסטית שנמצאה עד אז במחתרת. ועתה, אף היא החלה מתארגנת להגנה עצמית. שיתפנו עמם פעולה ואף זכינו מהם לתכרה ואסטרטגיה לתנועות־הנוער הציוניות. בעזרת הקומוניסטים הצלחנו להשיג גם קצת נשק ואחת הפעולות הראשונות שלנו אחרי השיחרור היתה — אימון האנשים בשימוש בנשק. במסגרה שהגרמנים יחזרו, אחר כך לאחר שהסכנה הגרמנית התרחקה דאגנו לאיחסון הנשק וכאדם שב־הגנה היה עיסוקו ב־"סליקים" טיפולתי אני ברוכים. אקדחים וכו' נשק שהיה לו ערך רב להגנה בעיר. כמו כן התחילו כבר להתארגן קבוצות של הכשרה וחזות הכשרה. הית קיים בית־ספר חקלאי ליד בוקארשט וקומנה עירונית של השומר הצעיר ושל "בני־עבודה".

שהיתי בבוקארשט כחודשיים וחצי לאחר שיחרורי ואחר כך, לפי הוראת המוסדות המיפקדה הבריטית, חזרתי ארצה.

שליחות בשניה

בסוף שנת 1944, זמן לא רב לאחר שובי ארצה, שוב פנו אלי אנשי ההגנה והסוכנות, שאחזור לרומניה על מנת לקחת שם חלק באירגון עליה ב'. הדרכים לאירופה היו חסומות ולא קל היה להגיע לשם. עברתי קורס טריכו של כמה חודשים שנועד לשליחים לגולה, ובחודש דצמבר 1945 נתגלתה אפשרות לצאת לחו"ל. יצאנו חמישה חברים לבושי מדים של הצבא הבריטי (כביכול חיילים ארצי־ישראלים החוזרים מחופשה). נסענו ברכבת למצרים ומשם באוניה לטולון. בין החברים היו — אבא קובנר, משה רבינוביץ, חגי אבריאלי, אנוכי ועוד אחד שאיני זוכר את שמו. אנוכי הייתי היחיד ששירת בצבא הבריטי והכיר את גיונוני וכיחוד היה אבא שונה במראהו מכולנו. אך באוניה ענקית זו שהסיעה אלפי חיילים, לא בלטנו ביותר. מסתבר ששישחו בארץ הלשין עלינו וכשהאוניה התקרבה לחופי טולון, נקראו תארבעה שלנו ונאסרו. אני לא נאמרתי עמם. כי בהיותי בתל־אביב, איחרתי את הרכבת והסעתי במיוחד לרחובות כדי להשיג אותה וכנראה שמשום כך המקמי מעיני המלשין. החיילים הישראלים שבאוניה לא ייחסו חשיבות רבה לעניין המאסר. כיוון שלא ידעו על שליחותנו הניחו שהוא בא בעקבות עבירה פחותה ערך. החברים הובלו לבית־הסוהר בטולון. אני הסתלקתי ונסעתי למרסיי, אל טריכו עליה ב'. ומשם עשינו מאמצים להוציאם. הצלחנו להעביר להם בדרך כלשהי, כתובת במרסיי. משה רבינוביץ היה היחיד שהצליח לחמוק מהמעצר ולהגיע

* הסתדרות בוגרים הקשורה עם השומר הצעיר והקיבוצי.

בשליחות לארץ ארוב

למרסיו. יתר השלושה תחזרו לקהיר ושהו שם כמה חודשים בכלא. עד כי בהתערבות המוסדות בארץ שחררו וחזרו ארצה.

ממרסיי המשכתי לפאריז. שם היה לנו משרד של עליה ב' אשר היה מסדר עבורנו כל מיני ניירות. שם התלפתי את ניירותי ואת זהותי ושוב יצאתי לדרך מחופש כחייל בריטי (אחר). המשכתי דרכי לווינה ברכבת אמריקנית. בפעם הראשונה ראיתי את הערים הגרמניות ההרוסות עד ליסוד, והאמת היא, שהסתכלתי עליהן כרגשות מעורבים. באחת התחנות, כאשר ירדנו לאכול במסעדה, ראינו גברים ונשים שניכר היה בהם שהינם ממוצא אמיד. עומדים בתור ומחכים עד שאיזה חייל אמריקני ישליך בדל סיגריה כדי להרימם. החילים אמריקניים היו מטילים במתכוון את בדלי הסיגריות אל תוך הבורץ ואותם בני "עם האדונים" היו מתכופפים ומחטטים אחריהם בבוץ.

בנירנברג נפגשתי לראשונה ביוצאי מחנות ההשמדה. כאן ראיתי בפעם הראשונה כיצד מרביצים ב"קאפו" לשעבר.

הגעתי לווינה. העיר היתה מקום ריכוז לפליטים מהמחנות במזרח. הם תהאכסנו בבית החולים רוטשילד. היה שם מנגנון מיוחד שמתפקידו היה לדאוג לתעודות מסע ודרכונים כדי להעביר את כולם מערבה. כל עוד ששהו במקום. דאג המנגנון להאכילם ולהלבישם וכל זאת תחת השלט של הגוינט.

כיוון שהגעתי לשם כחייל בריטי, היה עלי להחליף את זהותי. בעצמי ניגשתי למשרד הרומני אשר עסק בהחזרתם של העקורים לרומניה. היצגתי עצמי כיוצא מאטהאוזן (בידי היו הניירות המתאימים). אמנם הדבר היה מזוי מאחר שבמטהאוזן לא היו כלל רומנים. צריך הייתי לפברק איזה סיפור כיצד הגעתי למטהאוזן. שם נחקרתי חקירה שיגרתיית ואחר כך קיבלתי תעודה רשמית של רפטיאנט רומני על שם מנדל סון. השם שדבק אלי במשך כל שהותי ברומניה. ועוד היום. כאשר פוגשים בי אנשים ברומניה, הם פונים אלי בשם זה.

מווינה המשכתי לבודאפשט ושם פגשתי לראשונה את החיילים הרוסיים. ציפיתי להזדמנות שאוכל לתדור לרומניה. מעניין לציין אפיזודה אחת המעידה על הסדרים ששררו אז. בבדיקת ניירות שיגרתיית ברכבת, הורדו שני מלווי מהרכבת. על אף שהיו יוצאי מחנות אמיתיים ובעלי ניירות כשרים, מאחר שתעודותיהם חסרות התמונות לא נראו לבודקים, ואילו התעודה שלי שהדבקתי בת את תמונתי נמצאה "כשרה". בבודאפשט שררה אז אינפלוציה איומה ומחירי המנות היו משתנים אגב הנשתן. לנו לא היה כמובן מחסור בכסף.

בתחנת הגבול הרומנית עברתי חיטוי והתכוונתי להמשיך לבוקארשט. אבל בוקארשט היתה מלאה והשלטנות סירבו לאשר לי זאת ותחת זאת שלחוני ל"עיר מולדתי" כביכול (כפי שהיתה רשומה בתעודתי). לבוטושני. אך כיוון שממילא הצטרכתי לעבור את בוקארשט, ירדתי שם. דבר זה היה כבר ב־5 בינואר 1946. כאן מצאתי את כל חברי המשלחת שלנו: משה אגמי, דב ברגר, שעוד שימש כסמל במשלחת הבריטית. יצחק בן־אפרים (מנו) וישעיהו טרכטנברג. גם אני הצטרפתי אליהם ונפלנו בתלפי ענייני עליה ב'. חקרנו אצל יווני אחד, אוניו בשם "סמירנה" והיה צורך לסדר אותה ולארגן את היציאה. אחד הדרכים שהפליאונו היה, שאם חשבנו תחילה כי יהיה עלינו לחפש את היהודים ולשכנע אותם לעלות לא"י, התברר שהמצב הפוך — כולם רצו לעלות

ותפקידנו הקשה ביותר היה לחשב כיצד לחלק את המקומות שעמדו לרשותנו, כך למשל, התחלנו לערוך רשימה של 500 עולים בשביל האוניה „סמירנה“, ותחת לחץ תוספנו עוד 50 ועוד 50 ובכל זאת, בשעת ההפלגה הוצפנו בהמון יהודים שהגיעו לנמל מבלי להיות רשומים, ולא היתה ברירה, ועל מנת למנוע אסון, קראנו לז'אנדרמרים וזו נאלצה לירות באוויר כדי להדוף את גל המסתערים על האוניה הקטנטונה.

הרברים היו מסובכים וקשים עד מאוד, רומניה נחשבה למעשה ארץ כבושה, נמצאו שם משלחות של בעלות-הברית, אך למעשה, הסובייטים היו הקובעים בכל, וכל התוצרת הרומנית והמסחר נמצא בפיקוח חמור ומפול. לא ניתן היה להשיג דבר באין רשיון מיוחד משלטונות הביכוש, לא מזון, לא עץ, לא מסמרים וכו'.

האוניה כאמור, נחכרה אצל יווני בשם פאנדליוס, אדם בעל משקל של 150 ק"ג ובגובה של שני מטר, ומסתבר שלא מן הזמנים ביותר שבעולם, וכבר היו לו עסקים עם אנשי עליה ב'. באופן רשמי פעלנו בשם הצלב האדום והג'וינט, השלטונות הרומניים וגם אלה הסובייטיים, התייחסו אלינו בידירות וראו בתנועות ההעפלה — מלחמה אנטי-אימפריאליסטית, עם זאת, היו לנו לא מעט תקלות בלתי צפויות וכו', למשל: ימים מספר לפני ההפלגה, גילה קצין רוסי את מחסן השימורים שריכזנו באחד ממסופי ההכשרות שלנו, ורק תמורת עוחד הגון הצלחנו לשחרר את המזון ולהעביר לאוניה.

* * *

לאחר הפלגתה של „סמירנה“ (מאס נורדאו) חלה הפגה ביציאת רומניה בדרך הים, התרכזו אז בהעברת אנשים למערב דרך הונגריה ואוסטריה — לאיטליה וליוגוסלביה, בו בזמן, עסקו חברים אחרים במה שקראנו אז — „בריתה“, דהיינו: תבואת אנשים מפולציה וסבריה"מ לרומניה, שלחנו שליחים למען חפש את השרידים ולעזור להם לעבור את הגבולות, בחלקם אלינו ובחלקם מערבה, שלחנו להם גם כסף וגם עזרה אחרת. קרו מקרים שאנשים נאסרו בגבול והיו כאלה שאיננו יודעים עד היום מה עלה בגורלם, בדרך כלל, ניצלנו גם את אלה שבאו משם והכירו את הדרכים והגבולות, בין הבאים היתה גם רחוקה קורצ'ק ופעילים אחרים של המחתרת והפארטיזאנים וגם מאנשי המחתרת.

יש לצרף שקימונו שיתוף פעולה עם השלטונות הרומניים, (פרט לענייני העברת אנשים מהמזרח, שנעשתה בלי ידיעתם), ניצלנו את קשרינו עם הדרך הנסוץ של השלי-טנות הרומניים על מנת להביא מדי פעם שליחים מהארץ, לעבודה בתנועות הנוער ואת חברי הפלמ"ח שבאו לעזור באירגון עליית ה„פאנים“, כפי שיחברר לחלן.

המשלחת היתה מורכבת מכל הזרמים ולפי זה גם חילקנו את המקומות באוניות, הלחץ היה גדול וקשה היה להתגבר על הדרישות, אך מכיוון שהיו לנו דרכים נוספות להוציא את האנשים — ליוגוסלביה, ולמערב, זרמו היוצאים באופן קבוע וסי"ה עברו תחת ידינו מעל ל-60 אלף עולים שהפליגו אח"כ מנמלי איטליה, יוגוסלביה ורומניה, אותו זמן נוסף למשלחת הבריתה מרדכי שור (מסדה).

באותם ימים נראה רומניה „היהודית“, כלומר — הרחובות והרובעים היהודיים שבעריה הגדולות הקטנות, כעין יריד, וניתן היה לראות או יהודים תעומדים ברחובות ומוכרים כל אשר להם, משרוך נעל ועד רחיטים, והכל בפרדוסות, היתה זו אווירה של יציאת מצרים, את כל הרכוש הנשאר ארוז בהתאם להוראות במוזודה או בתרפיל גב, אף כי חלק מהם הצליח לסחוב עמו עוד משהו ואנו גם לא הקפדנו כל-כך, שכן ידענו

בשליחות לארץ אויב

שזהו כל מה שנשאר להם. בשל כך היו לנו עניינים עם אנשי המכס שעם כל אהדתם ליוצאים, לא יכלו להרשות שיוציאו מרומניה יותר מדי רכוש.

כאותו תקופה הועברו רוב היוצאים ליוגוסלביה והונגריה. שלגביה היה לנו סידור מיוחד. פקידים מיוחדים היו מחכים לעולים בנקודות גבול, מכאן מעבירים אותם ברכבת לריכוזים בבלגראד ובזאגרב ומשם לנמלים, או לאיטליה.

העליה ההמונית מרומניה נהחדשה בחודשי הסתיו עם אניית המעפילים „פאדוקה“ (המדינה היהודית) שהפליגה בסוף ספטמבר ועל סיפונה 2600 איש. האניה, הפליגה מחופי בולגריה ואת האנשים ריכוזו בעיר הגבול ג'ורג'י שעל הדנובה ומכאן ברכבת לנמל היצוא.

* * *

באמצע שנת 1947 הגיעו לרומניה שתי האוניות הגדולות של צי התעופה שלנו: „פאן יורק“ ו„פאן קרשניצ“ — אוניות אמריקניות שהושטו לקונסטאנצה ע"י צוות מורכב בחלקו מארצישראלים, חלקו מיהודים אמריקניים מתנדבים ומספרדים רפובליקאניים. גם רבייהחובלים הרשמיים היו ספרדים רפובליקאנים. היו אלה מלחים שנשארו ללא פרנסה אך היו בעלי הכרה, ומלבד עניין הפרנסה, היה להם גם עניין רגשי בעבודתם, (אחד משני רבייהחובלים נשאר אח"כ בארץ ושירת בצי הישראלי).

מפקדי האניה ה„אורחיס“ היו מאנשי הפלייט. באתת: ברציה (רמת-השופט) ובשניה: גר. האוניות הביאו איתן מלאי גדול של מזון לעולים, עץ להתקנת דרגשים וכו', סידורן והפיכתן סאוניות-משא לאוניות-נוסעים, עוררה בעיות מיוחדות. עבודה זו נעשתה בקונסטאנצה וארכה 4 חודשים בקירוב.

כאשר אני מעריך היום, לאחר יותר מ-20 שנה, את המיבצע של הכנת האוניות, ריכוז האנשים, העברתם לנמל — דומני כי מיבצע ענק כזה אינו ניתן גם כיום לבצע בקלות אמילו באמצעים ממלכתיים. המדובר הוא בהכנת מקומות שינה, מזון וכו', ל-15 אלף איש, לקבץ אותם מכל רחבי רומניה וחלקם גם מהונגריה ובולגריה, ולדאוג שיגיעו בתאריך מסוים אל הגבול. יחצו את הדנובה, יוסעו לנמל ויועלו על האוניות, כל המיבצע הזה בוצע ע"י קומץ אנשים בלבד, למרות שהגיעה אלינו מהארץ תגבורת ועל אף כל תמיכת השלטונות.

הגיעו אלינו גם רופא ואחות, על מנת לערוך לכל העולים בדיקה רפואית וללוותם באניה. כל אלה הגיעו אלינו בדרכי עקיפין. דומני שעד פראג טסו באווירון ומשם הועברו לבודאפשט ואח"כ לרומניה.

המשלחת הייתה מורכבת ממשה אגמי (אוזרובך) — ראש המשלחת, ומהצנחנים לשעבר — יצחק בן-אפרים (מנו), שייקה טרכטנברג וברוך קמיני. בהנועת-הנוער פעלו מיילו קאנר, יעקב שרף, יאקוי וכן שליחים של ה„איחוד“ ושל „דור“.

התחלנו לתכנן את הפיכת המחסנים של האוניות לאולמי שינה. התקשרנו עם כמה מחנדים אשר תיכננו זאת עבורנו. את העובדים לקחנו מלישכת העבודה המקומית בקונסטאנצה, והעסקנו כמעט את כל העובדים שהיו פנויים שם.

המיטות נערכו ב-5 קומות בתוך המחסנים ובלי מחיצות. אחת הבעיות החמורות ביותר הייתה בעיית האווירור כי סתחי המדרגות לא הספיקו. הבאנו מכונות מיוחדות שדחסו אוויר רענן פנימה ושאבו את האוויר המקולקל החוצה, וכן היה צורך להכין

צינורות מיוחדים בתוך האוניה, ואף זו היתה בעיית טכנית מסובכת. כן העסיקה אותנו הרבה, בעיית בתרישיטוש לאלפי האנשים, התקנו אותם על הסיפון ועל ידי כך קיבלה האוניה צורה מוורה ביותר, הית צורך לתכנן גם את בעיית חלוקת האוכל בשעת הנסיעה, ובכל פעם צצו בעיות חדשות שתבעו פתרון. כך למשל, תבעו השלטונות שנצייד כל אחד מהנוסעים בתגורת הצלה ואת רובן צריכים היו לתפור ברומניה.

יש לזכור כי רוסניה בשנת 1947 טרם התאוששה מהמלחמה ועל כל חומר שהיה צורך בו, דרוש היה להצטייד באישור מיוחד שהושג בקשיים מרובים. חמורה ביותר היתה בעיית הדלק לאוניות (לקחנו בחשבון מטפר ימי הפלגה רבים יותר מהנחוץ) הדלק ברוסניה באותם ימים היה יקר המציאות משום שכל הדלק שהיה ברומניה נלקח לבריה"מ. כדי להשיגו היה עלינו לפעול בדרגים הגבוהים ביותר של השלטונות.

באותו זמן, היה נמל קונסטאנצה מנותק כמעט כליל ואנחנו היינו היחידים שנתנו תעסוקה לעובדי הנמל. גייסנו בעלי מקצוע יהודיים להתקנת האיורור, מסגרים וחשמ"לאים, ונתברר לנו כי הובטח להם, בנוסף לשכר עבודתם, להעלותם ולא נותרה לנו כל ברירה אלא להבטיח גם להם מקומות באוניות. הם היו כ־150 איש.

אני הייתי ממונה על סידור האוניות ועל פיקוח העבודה וכל אותם חודשים ישבתי בקונסטאנצה. כן הייתי צריך לפקח על צוותי האוניות על חסיבותיהן הלאומיות.

קשה להגדיר מה היתה דמותי בעיני השלטונות. בקונסטאנצה היו שני מפקדי נמל. האחד היה אדמירל רומני והשני סובייטי. פעם נסע הרוסני לבוקארשט ונפגש שם עם משה אנטי — ראש משלחתנו, וזה שאלו מה נשמע בקונסטאנצה. על כך השיבו הרוסני: „שאל את „מנדלסון“ ולא אותי, הוא עתה מפקד הנמל ולא אני“ בעיני כולם הייתי הממונה על עבודה זו מטעם השלטונות הרוסניים. שהוצגה על ידינו כפעולה אנטי אימפריאליסטית ממדרגה ראשונה. נהג הייתי להסתובב כשהעתון הממשלתי בכיסי וסמל האגודות המקצועיות על דש בגדי. וכיוון שהפעילות היחידה בנמל היתה העיסוק באוניור תינו, היה לי מעמד מיוחד. גם השתדלתי לקשור קשרים טובים עם הפקידות הגבוהה של הנמל, ומסתבר כי במשטרים אלה, איש השלטון הוא הקובע ולא חשוב מתי דרגתו. אנשי הנמל חשבוני לאיש השלטון ועל ידי כך הצלחתי להשיג דברים שבדרך רגילה אי אפשר היה להשיגם. כמובן שסייע בכך לא במעט גם... מלאי המשקאות החריפים שהיו באוניותינו... יש לציין כי המפקד הרוסי הרישט לנו אח"כ עזרה חשובה ביותר, על ידי כך שמסר לנו את המפות של שדות המוקשים בים השחור וכך נתאפשר לאוניותינו לפלס לעצמן נתיב בטוח מחוץ לסכנות ולהגיע בשלום עד לדרדנלים.

באותו זמן עסקו חברי האחרים בבוקארשט, באירגון העליה, סידור הרשימות, חלוקת המקומות לתנועות וכו'. תחילה הקצבנו לכל איש — 60 ס"מ רוחב של מיטה, ואח"כ, תחת לחץ האנשים שרצו לעלות ארצה, הורדנו את המיכסה ל־55 ס"מ ואחרי"כן הפחתנו ל־45 ס"מ ואפילו ל־40 ס"מ לאדם.

האוניות היו מצוידות כהלכה. בכל אוניה היו סירות הצלה, אם כי לא במידה מספקת. דאגנו למזון טרי, בעיקר לילדים, ללחם וכו'. מזון שימורים היה בשפע במיתקני הקירור של האוניה. למזלנו, נמצאו האוניות בים רק שלושה חצי יום, אף כי היינו מצוידים ל־15 יום.

התפעל עלינו לחץ בהתנזרה ובולגריה. שנקח גם טשם עולים ואנו נענינו להם.

בשליחות לארץ אויב

לא הסתפקנו בריכוז הרשימות. שלחנו גם צוותים לוודא את הרשימות במציאות. כמובן נסע גם צוות רפואי מטעמנו. לברוק את העולים במקומותיהם. סוף סוף הגיע היום הגדול. את הדלק קיבלנו ברגע האחרון. בעזרתם של אנשי המפלגה הקומוניסטית.

יש לציין במיוחד את יוסף קלרסן, איש "חרות" ברומניה (כיום מנהל מחלקת הנוער של הסוכנות). דווקא הוא הצליח לקשור קשרים עם אנשי השלטון הקומוניסטי. אולי משום ש"אציל" נחשבו בעיניהם לקיצוניים במלחמה נגד האנגלים. הוא, כאדם חביב ובעל הופעה, קשר קשרים מצוינים אצל השלטונות הרומניים. ועל ידו קניתי גם לעצמי גישה חופשית אל השרים. הודות להיכרות שערך לי קלרסן עם האיש המרכזי בשלטון וראש שירותי הבטחון — בודנארש. זה נתן לי "הוראה" אל שר הפנים להיענות לכל בקשותי. על ידי כך הצלחתי גם להשיג, בלי כל תעודות, דרכון נסיעות כשר לחו"ל. בתוקף לשנה אחת ולכל הארצות. ספק הוא אם עוד היה דרכון כזה בידי מישהו אחר ברומניה. וזה גם לאדם כמותי. שליגאליזתי היתה מפוקפקת ביותר.

לאחר שהכל סודר, הפליגו האוניות כשהן ריקות מקונסטאנצה לבורגאס שבבולגריה. אשר נרעד לשמש נמל היציאה, כיוון שברומניה ישבה עדיין ועדת שביתת הנשק המעורבת. שבה היו גם האנגלים. והשלטונות הרומניים לא רצו להסתבך איתם. סידרנו לוח היסעים מיוחד. מחוכם ומתי בדיוק יוצאות הרכבות ובאיות מקום על האנשים להתרכז. חלקם של הצעירים כבר היו מרוכזים מקודם בחוות ההכשרה. שם אימנו אותם אנשי פלמ"ח. היתה בעייה רצינית לאסוף ברומניה של אותם ימים, מספר קרונות רכבת מתאים ונודקנו גם לקרונות משא. ריכזנו את האנשים בבוקארשט ומשם זזנו לגמל הנבול שעל הדנובה — ג'ורג'י. זה היה כבר בחודש דצמבר 1947. שלג ירד והיה קר.

תוך זמן קצר נתמלאה התחנה בג'ורג'י המוני אנשים, גברים, נשים וטף סכל הגילים שדוברו בכל מיני לשונות. העברנו אותם על הדנובה במעבורת. כל פעם 800 איש ומשם לבולגריה. שם הסתייגו להם רכבות משא שהסיעו אותם לבורגאס.

כאן נתקלנו במכשול רציני. הגיעו מבוקארשט 14 פקידים מכס אשר הודיעו לנו שקיבלו הוראה לברוק את כל הנוסעים. נקל לתאר איזה עיכוב היה עלול לגרום הדבר. וכמה זמן היתה צריכה להתמשך בדיקת כל אלפי העולים. בעיקר בלט אחד המוכסים בקפדנותו ו"מסירותו" לעניין. בא אלי מפקד נמל ג'ורג'י אשר כבר הכירני מהפלגות קודמות, וקיימתי אתו יחסים טובים. הוא שאל אותי: "חבר מגדלסון, מה יהיה העניין עלול להימשך חודש ימים?" אמרתי לו: "נחכה ונראה!" היה שם אדם אחד, ממונה מטעם שר הפנים לפקח על העליה. היות ואיש זה ראה אותי פעם אצל שר הפנים כשאני נכנס ויצא בלי תור, ייחס לי חשיבות. פניתי אליו וטענתי בפניו כי המוכסים גורמים לסאבוטאז' ואם העסק יתמשך, יופיעו בינתיים האנגלים והאמריקנים ויכשילו את המיבצע. למילה "סאבוטאז'" היתה משמעות הריפה ברומניה של אותם ימים. הצעתי לאיש שיאסור את המוכס הנ"ל בעזון חבלה. והוא נענה לי. המוכס נאסר והואשם בסאבוטאז' נגד הוראת השלטון המרכזי. יתר המוכסים הפסיקו עבודתם וכל הפעולה נעצרה. משהתברר במה המדובר, באה אלי משלחת של המוכסים וביקשה שאפעל לשיחרור חברם. הסכמתי בתנאי שלא יגלו חריצות יתר במלאכתם. הם הסכימו ותאיש שוחרר ומעתה, עברו כולם בלא בדיקה.

כשהדוברת האחרונה עמדה לצאת, התייצבה משלחת של אנשי „אגודת ישראל“ וטענה כי 2-3 משאיות שהיו צריכות להביא ילדים מבתי-הילדים שלהם, טרם הגיעו ועלינו להכות להם. לפי הרשימות אכן התברר כי אמנם הקצבנו מיכסה לבתי הילדים של „אגודת ישראל“ ותילדים טרם הגיעו. כבר היינו על הדוכרה. חיכינו וחיכינו עד שסוף סוף הופיעו מספר משאיות שמהם ירדו „ילדים“ מגודלי זקן, כל אחד היה בודאי מעל לגיל 40... לא היתה כל ברירה והאלצנו לקחת גם אותם...

עלינו על הדוכרה האחרונה, נסענו לילה שלם עד לנמל. העלינו את האנשים על האוניות והיה זה מחזה מרגש לראות את הדגל הציוני על התורן ואלפי העולים השרים את „תקוה“.

הסוף ירד, לפי הוראה מהארץ הפלינו האוניות ללא כל התנגדות ישר לקפריסין. עלי לציין עוד שהכינונו את האוניות להתנגדות רצינית. קבענו כי במקרה שנחלה עיי הבריטים המנופים יורדו למטה ועל ידי כך יתנו אפשרות למשתתפת להתקרב. היה לנו גם קצת נשק על האוניות. סידרנו גם צינורות שמתפקידם להתיז קיטור לצבר המשתתפות וכירב, אם כי לא קיוונו לנצח.

כאן עלי לציין כי ברגע מסוים, כמעט לפני ההפלגה, נתקבלה הוראה מהנהלת הסוכנות היהודית לבטל את כל המיבצע. והתנגדנו לכך החלו שיחות טלפוניות קדחתניות עם ירושלים, למען בטל את ההוראה. ונדענו להם שהאנשים כבר מכרו את כל רכושם והם כבר יושבים על צרורותיהם, ודבר זה, בצירוף לחצים נוספים השפיעו כנראה, וההוראה נתבטלה. לצומת זה, נדרשו האוניות לא להתנגד לבריטים משיתגלו וכך היה.

* * *

לאחר יציאת המפאנים, עוד המשכנו בעלייה אך בצורה מצומצמת ביותר דרך יוגוסלביה במה שכונה אז „עלייה ד'“, שהקיפה רק כמה עשרות אנשים — כלומר: בעזרת אשרות אנגליות מזויפות. אני טיפלתי בזאת באופן אישי. נוסע הייתי לצרפת, ושם, במועד שלנו, קיבלתי את החומר: חותמות, בולים וכו', לשלטנות הרומניים אמרנו מסעמים טובים, שאנו מקבלים את האשרות תמורת שחור. כשהאנשים היו מגיעים עם האשרות המזויפות לנמל חיפה, (ולרוב הם עצמם לא ידעו שהן מזויפות), המתיח להם שם פקיד מסוים אשר כבר ידע על בואם, והוריד אותם. את הדרכונים היו אנשינו נוטלים מהם, על-מנת למנוע מעקב.

בדרך זו נהגנו לשלוח אנשים אשר היינו מעוניינים במיוחד ביציאתם ולא היה נוח לשולחם בעליה ב' (ומה גם שזו נפסקה). העברנו אנשים גם בדרכים עקלקלות אחרות. בלילות היו הוצים את הדוכרה בסירות ופונים ליוגוסלביה, וכ"כ הנבנו מספר אנשים בעליה ב' מצ'כוסלובקיה, שעברה דרך רומניה. דאגנו לכך שמספר הרשימות יעלה על מספר האנשים וכך העלינו בתחנות השונות, עוד מספר אנשים מרומניה.

בראי לציין כאמיוחדת מעניינת הקשורה ביחסינו עם המנהיגים הקומוניסטיים היהודיים, כי עוד בשנת 1946 פנה אלינו ברקו פלדסן, מזכיר תרגום היהודי הדמוקראטי, ואמר שישנו יהודי מסוים שאנו מוכרחים להעלותו ארצה בכל מחיר. ברשותנו היו עוד כמה סרטיפיקטים חוקיים שהחלטנו להיענות לבקשתו. תחילה סירב לגלות במר המדוכה.

בשליחות לארץ אויב

ריקו — במדי צנחן בריטי

קבוצת הצנחנים בקהיר 5.4.44

מימין לשמאל :

דב ברנר ; מ. קנר ; פרץ גולדשטיין ; יואל פלאו ; מימי (לא צנחן)
ריקו ; שייקה דן ; ששון (לא צנחן)

בפורצ'יו : הסוגי העולים מחכים לדובריה

בשליחות לארץ אויב

אך בסופו של דבר התברר כי היה זה אביה של אנה פאוקר (רבינוביץ'). עלימנט לנצל את המרטיפיקאט במלואו, הישאנו לו אפילו אשה פיקטיבית, ואנה פאוקר שלחה איתו מלוות מיוחד, שיביא את הזקן עד קתסטאנצה, הוא עלה ארצה וחי בה עד יום מותו...

עם קום מדינת ישראל, הסתבר כנראה, שהכזיבה את תקוות הגוש המזרחי, ובסתיו 1948 התחלנו כבר להרגיש בצינן היחסים. ב־11 בדצמבר 1948 פורסמו החלטות הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית נגד הציונות. הנימוק היה שכל הפעולה הציונית והעלייה, אינן מאפשרות ליהודים להשתלב בתוך החיים החדשים ברוסמניה, מטעם השלטונות באה רדרישה למסור את הטיפול הבלעדי בעלייה, לשלטונות הקהילה (קרי: הוועדים הקומוניסטיים). מעתה, היו הם אלה שאירגנו את העלייה וקבעו את רשימות העולים, ואנו רק סיפקנו את הוצאות ואת האוניות.

זכור לי, כי ברגע מסוים באוגוסט 1948, לאחר שהעלייה נפסקה ע"י השלטונות, פנו אלי מתוועד היהודי הדמוקרטי, והחיצוני שהם מוכנים להרשות לנו לארגן עלייה בתנאי שלא נעלה רביוניסטים ואנשי "חירות", ונכריז עליהם בפומבי שהם פאשיסטים — ונקל להבין איזה משמעות היתה למילה זו ברוסמניה דאז. באותו זמן נמצאתי לבדי ברוסמניה מטעם המשלחת. טענתי בפני הוועד שאיני מוסמך להחליט בעניין זה, הם הסכימו שאסע ארצה כדי לברר את העניין. נסעתי לצ'כיה ומשם טסתי באחד המטוסים שהעבירו נשק ארצה, הגעתי לתל-אביב ושם נפגשתי עם משה שרת, הוא אישר את עמדותי, שאין להסכים לעלייה במחיר הפקרת יהודים, כפאשיסטים. חזרתי לרוסמניה עם החלטה זו, שלא תרסה לשיפור היחסים.

בראשית 1949, מיד לאחר מקרה זה, התחילו המאמרים ההמוניים, כמרכן נאסרו כל השליחים, כעבור שבועות מעטים הסכימו לשחרר אותם בתנאי שיצטוו את רוסמניה. ראשונים שנאסרו מהמנהיגים הציוניים היו דוקא אנשי "משמר" (מפ"ם). תחילה לא נועקו המאמרים, האנשים פשוט נעלמו, וזכורני כי א. דאסקלו (דורון) שהיה ציר הפרלמנט מטעם "משמר", נאסר בערב אחד בשובו מאחת הישיבות. חברה שליוחה, נפרד ממנו בפתח דירתו אך דאסקלו לא הגיע כבר עד לקומה השניה שבה התגורר, משודע לנו, התחלנו לחפש אחריה, אך כל התשובות לשאלותינו היה כי אין יודעים עליו דבר, וברקו פלדמן, מזכיר הוועד היהודי הדמוקרטי (היבסקציה), אפילו טען בפני, שבוודאי עבר את הגבול והסתלק למערב.

התנועה הציונית הוכרזה כבלתי ליגלית ולכל האירגונים והמפלגות הציוניות ניתנה הוראה להתפרק, והם צייתו להוראה זו. (סוף 1948).

נזכר אני באפיוודה מעניינת המוכיחה על הכמיהה לעלייה בקרב יהודי רוסמניה. בראשית 1949, כשהיחסים שלנו עם הקומוניסטים כבר היו מעורערים לגמרי, ביום בהיר אחד, בעת נסיעתי לעבודה בצירות ישראל בבוקארשט, ראיתי מרחוק התקהלות גדולות ליד גדר הצירות, וראיתי אנשים רבים העומדים כשגכם אל הרחוב והם כותבים משהו על פתקים, ההתקהלות הלכה וגברה והתברר לנו כי פשטה שמועה שמתארגנת עלייה, והאנשים התחילו נזחרים מכל עבר, החשמלית שבסביבה היתה פולסת המוני אדם בלי הרף.

תוך שעות מעטות היה כל הרחוב וסביבתו מלאים אלפי יהודים. בינתיים נתקבל טלפון מברקו פלדמן, אשר שאל מה פשר ההתקהלות וביקש להרגיע את הקהל ולפזרו. יצאתי החוצה והודעתי לאנשים כי השמועה היתה שמועת שווא. אך הם סירבו להאמין. לאחר התייעצות קצרה החלטנו שישנת רק דרך אחת — לקבל מהם את הבקשות בכתב. עד מהרה נערכו הררי מכתבים, בעיקר לאחר שהשמועה נפוצה גם העיזה עד ערי השדה. יום יום היתה מגיעה מכונית דואר ומביאה שקים מלאים של מכתבים רשומים. אנו העסקנו פקיד מיוחד אשר התם על קבלת המכתבים שמילאו חדר שלם בגובה של מטר. אח"כ העסקנו כשמונה אנשים במשך שבעות. במיונם.

אני לא נאסרתי ועד היום לא ברור לי מדוע. ייתכן שהתשובה לכך היא שלגבי נקטו השלטונות בצורה אחרת של מאסר, דחינו: לא נתנו לו לצאת מרומניה לאחר שסג תוקפו של דרכוני, ועל אף שהיה ברשותי גם דרכון ישראלי. לא עזר כל ההשתדלויות הרשמיות מטעם הצירות, וכל הפעולה שנקט ר. ראובן — ציר ישראל ברומניה אשר הגיע עד לאנה פאוקר. אני עצמי נפגשתי עם ראש הממשלה דאז — פ. גרדזה. אך גם הוא לא הצליח לעזור לי.

בפגישה אחרת שהתקיימה בין ציר ישראל ובין אנה פאוקר, היא אמרה לי: „מצטערת, אבל אי־אפשר לתת לו לצאת. הוא יודע יותר מדי על הגעשה פה“.

אני סבור שלא נאסרתי אז גם בשל סיבה אחרת: במשך שנים קיימתי קשרים אישיים רבים עם אנשים רבים בצמרת השלטון, וקשרים אלה התבטאו גם בטבות חומריות (מתנות, שירותים וכו'), ויש להניח כי אף אחד מהם, ובפרט ברקו פלדמן, שקיבל הרבה „תגמולים“ מאיתנו, לא היו מעוניינים שאאסר והדבר יודע ברבים. עם זאת כאמור, נאסר עלי לעזוב את רומניה.

המשכתי לעבוד בצירות. למעשה, תפקידי אז היה רק לקבל אנשים שרצו לעלות ארצה, אך ללא כל תקוות ממשיה.

בסופו של דבר, כשכל מאמצי לצאת את רומניה בדרך ליגאלית עלו בתוהו, נאלצתי לצאת משם באותה דרך בה הגעתי... היה זה בחודש ספטמבר 1949.

SUMMARY

With this, the tenth issue of "Yalkut Moreshet" — a unique periodical on our literary scene — we have completed five years of publication. Our journal has come to be accepted as a serious forum of an established pattern, with a keenly interested, regular readership. In our view the attainment of a tenth issue is a milestone on our path. We shall continue in the future to strive to keep up regular publication and constantly to improve our periodical.

Sources and testimonies

Our tenth issue opens with a chapter from the memoirs of Alexander Pieczorski (Sasza) on the uprising in the Sobibor death camp. This was one of the major uprisings of the entire holocaust era. It was not a spontaneous riot by the prisoners but a carefully planned rebellion implemented according to a pre-conceived programme. Jews from many countries joined forces in the uprising which was a kind of secret pact contracted in death-camp conditions in the shadow of the gas cells of Sobibor. The author, Alexander Pieczorski, was a Russian Jewish officer in the Red Army. He was taken prisoner by the Germans and sent to Sobibor on account of his Jewishness. Here it was he who took the initiative in organizing the uprising and the escape from the camp.

His plan was put through in close cooperation with veteran Jewish inmates of the camp. Pieczorski tells his own personal story in this literary account which, despite its literary flavour, is of considerable value as a document throwing new light on the period and describing the background to the riot and the way it was carried through.

Arish Lupi (Rico) — "To Brothers in Arms"

Rico, a member of Kibbutz Sarid, was paratrooper and envoy to the Jews of Rumania in World War II. He was one of a group of selected young men and women whose assignment it was to land behind the enemy lines and form contacts with prisoners-of-war from the English-speaking countries. Preparations for their action were made in co-ordination with British Intelligence, but the young people themselves regarded it as their principal task to make contacts with the Jewish communities and to establish ways of bringing assistance to these ill-fated communities.

Rico and his fellow-paratrooper land in Rumania, are caught by the Rumanians and imprisoned. They manage to hide their true identity and

from contacts with the prisoners-of-war. Upon their release, they immediately begin taking action among the Jews. Later on, as an envoy on behalf of the Palestinian Jewish community to Rumanian Jews, Rico become one of the organizers of the illegal immigration movement to Palestine, whose gates were officially kept locked to the survivors of the holocaust.

Rahel Aharonowicz — the author, a former prisoner in the Krakow ghetto who survived detention in a series of concentration camps, describes the psychological metamorphoses which took place in individuals as they suffered the catastrophes and the upheavals wrought in their lives by the Nazi occupation. She is a qualified psychologist who applies the keen insight of her professional perception to her analyses.

The short chapter which we publish is an extract from a larger work. Rahel Aharonowicz sets out to prove that the changes which took place in the reactions and traits of individuals were of an extreme kind, giving rise to unexpected manifestations in the behaviour of people in a state of tremendous tension faced with the unbearable ordeals of the period.

Michael Tagliacozzo — **The Nazi persecution of the Jews of Rome.**

Michael Tagliacozzo's essay opens the series of articles on the central theme of this issue — The history of the Jews of Rome in the short period following Germai's seizure of power in Italy (September — October 1943). Tagliacozzo briefly sums up the actions of the S.S. Sturmabteilung-führer Herbert Keppler and of the officials of Eichmann's division in the city of Rome.

Next, we publish the "Report on the Persecution of Jews of Rome in the early days of the German Occupation" written by Prof. Ugo Foa, then chairman of the Jewish community of Rome. He sums up the principal measures taken by the German authorities against the Jews of Rome:

- a. A ransom of 50 kg. of gold per capita was imposed (September 26—28 1943);
- b. The German's sacked the offices of the community, searched them and seized all the registry books, most of the archives and other papers, as well as a sum of 2,021,540 lira (29.9.1943).
- c. Harassments of a minor nature, during the lull between the raid of the community offices and the sacking of the two libraries (between September 30 and October 12, 1943).